

Висока інфляція, в свою чергу, робить безглуздим приріст заощаджень. З одного боку, це ще більше посилює інфляційні процеси, оскільки основна маса грошей спрямовується на товарний ринок. З іншого боку, при зменшенні частки заощаджень у доходах зменшується і основне джерело майбутніх інвестицій, загострюються проблеми структурної збалансованості.

Отже, якщо визначити основну мету антиінфляційного регулювання для постсоціалістичних країн, то вона полягає не стільки в стабілізації цін, скільки в помірних темпах інфляції. Цей принцип стає особливо важливим в період, коли країна переходить від трансформації до етапу стабільного економічного розвитку та зростання. Найбільш вагомою наведена умова є для країн-претендентів на членство в ЄС.

Література

1. **Трансформація** моделі економіки України/ Інститут економічного прогнозування. За ред. В.М. Гейця. – К.: Логос, 1999.
2. **Илларионов.** Закономерности мировой инфляции// Вопросы экономики. – 1997, № 2. – С. 30-57.
3. **Ющенко В., Лисицький В.** Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні. – К.: Скарби. – 1998. – 288 с.
4. **Восточная Европа** по-прежнему обгоняет мировую экономику. – Экономист. – 2004, № 1. – С. 59-65.

УДК 330' 342.23' 526.34 Асист. З.І. Тенюх – Львівський НУ ім. Івана Франка

СТРАТЕГІЧНІ ПІДПРИЄМСТВА В ЕКОНОМІЦІ ВИСОКОРОЗВИНУТИХ КРАЇН: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Наведено досвід державного регулювання діяльності державного сектора економіки на прикладі Європейських країн. Визначено критерії оптимального сектора державних підприємств, а також їх правові форми.

Assist. Z.I. Teniuch – Ivan Franko National University of Lviv

Strategic enterprises in economics of high developed countries: experience and futher opportunities

Experience of the state adjusting of activity of state to the sector of economy on the example of the European countries is resulted. Certainly criteria of optimum to the sector of state enterprises, and also their legal forms.

Державний сектор є невід'ємною частиною економіки всіх країн світу. У світовій практиці державний сектор формувався, як правило, зі збиткових підприємств-постачальників суспільних благ або створювався на основі спеціальних рішень у межах проведення промислової політики. Водночас визначення державного сектора як поняття є неоднозначним. Однак, основним критерієм віднесення підприємства до державного сектора є наявність частини їхнього майна під контролем держави. За даною ознакою виділяють кілька рівнів таких підприємств: від повністю державних (акціонерних товариств зі 100 % участю держави) до підприємств, де держава виступає власником контрольного пакету акцій. Так, в Україні частка підприємств, підконтрольних державі, становить близько 30 %, що у кількісному вираженні становить

майже шість тисяч підприємств (в тому числі близько двох тисяч підприємств належать державі частково, а майже чотири тисячі – повністю). З них держава має контрольний пакет акцій над 367 підприємствами, акції ще 330 компаній передано до статутних фондів державних Акціонерних холдингових підприємств. Майже половина з них не підлягає приватизації, а тисячу визнано стратегічними. До стратегічних галузей економіки належать підприємства паливно-енергетичного комплексу, виробництво сучасної ракетно-космічної та авіаційної техніки, транспорт, зокрема, морські порти, залізниці, аеропорти, Укрпошта, Укртелеком, інфраструктура, нафтопереробна, нафтохімічна, металургійна і вугледобувна промисловість, машинобудівництво, добувна промисловість, інформаційний простір тощо [1]. Перелік підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, затверджується Постановою Кабінету Міністрів України [2].

Всі країни зіштовхуються з проблемою регулювання діяльності державних підприємств. Тому, при реформуванні управління сектором державних підприємств варто звернутися до міжнародного досвіду, який довів свою ефективність на практиці. Так, за ступенем застосування державних та ринкових важелів у країнах Західної Європи розрізняють такі моделі соціально-економічного розвитку цих країн:

1. Німецька модель. Характеризується мінімальним прямим втручанням держави в економічні реформи та валютну політику.
2. Європейсько-кейсіанська модель (Великобританія, Франція, Італія). Ґрунтується на підтримці та стимулюванні сукупного попиту в економіці, який легше піддається контролю, коли державний сектор відіграє значну роль у структурі виробництва. Ця модель може створювати неефективних виробників і є негнучкою до фундаментальних змін. Вона панувала у Великобританії до середини 80-х рр. З приходом до влади Маргарет Тетчер почався процес зниження частки державного сектора у сукупному виробництві, роздержавлення і приватизація.
3. Шведська (Скандинавська) модель. Характеризується державною підтримкою зовнішньої торгівлі і забезпеченням рівноваги платіжного балансу, скоординованою політикою уряду, підприємців та профспілок.

У Європейських країнах з перехідною економікою найчастіше трапляються такі моделі:

- неоліберальна модель (Польща, Чехія, Словенія, Хорватія, Латвія, Литва, Естонія), яка характеризується скороченням державного сектора і державного втручання в соціальну сферу та активним процесом роздержавлення підприємств, наданням переваги приватній власності;
- градуалістична модель (Угорщина), яка характеризується, поряд з приватною, значною часткою державної та колективної власності, а також збереженням за державою функцій соціального забезпечення населення [3].

Розмір сектора державних підприємств в економіці здійснює значний вплив на її розвиток. З одного боку, при надлишкових масштабах державний сектор буде неефективним, що, у свою чергу, негативно вплине на економіку в цілому. З іншого боку, відмова від державних підприємств неможлива через наявність "недоліків" ринкового механізму. Зокрема, держава, через створення державного сектора, повинна забезпечувати такі функції:

1. Виключні функції держави, а саме: оборона, безпека, правосуддя. Ці функції ні в одній країні не здійснюються на комерційній основі.
2. Суспільні блага, які надаються державою найменш захищеним верствам населення. Наприклад, освіта, наука, культура (тут можлива часткова приватизація – комерційні відділення у вузах, комерційні музеї); охорона здоров'я; пенсійне забезпечення; інфраструктура (транспорт, зв'язок); грошовий обіг, банки і банківська діяльність (у цій сфері можлива часткова або повна приватизація). У більшості країн простежується тенденція до зниження державного сектора в цих сферах.

Відомі функції, які категорично непридатні державі, оскільки обмежують права і свободи громадян. Наприклад:

- володіння і управління засобами масової інформації (за винятком офіційних друкованих видань для публікації нормативних актів і оголошень про торги);
- підприємництво, управління господарюючими суб'єктами, участь в орієнтованих на прибуток проектах за рахунок бюджетних коштів.

Отже, головним завданням успішного розвитку країни є досягнення оптимального розміру державного сектора. Як показує міжнародний досвід, відомі два основні способи визначення оптимального розміру державного сектора:

- визначення соціальних видів діяльності, якими повинні займатися державні підприємства без застосування до них будь-яких кількісних обмежень;
- чітке обмеження кількості державних підприємств незалежно від виду їх діяльності.

Перший спосіб є найбільш поширеним у світовій практиці. Так, він використовується у більшості Європейських країн. У країнах Західної Європи до державного сектора належать підприємства, які надають такі життєво необхідні послуги: водо-, тепло- і електропостачання, транспорт, зв'язок [4]. Подібні послуги можуть надаватися і приватними підприємствами за умови надання їм пільг та наявності спеціальних механізмів державного контролю над їхньою діяльністю. Проте, в більшості випадків, вважається, що деякі життєво необхідні функції краще забезпечуються державними підприємствами, ніж приватними, навіть при спеціальному регулюванні останніх. У деяких країнах ЄС цей принцип закріплений в конституції (наприклад, в Німеччині за відношенням до пошти та залізниці). У Франції до державного сектора належать такі галузі як транспорт, енергозабезпечення, зв'язок, комунальне господарство [5]. Країни Східної Європи також намагаються визначити галузі, які будуть відноситися до державного сектора. Зокрема, в Польщі до державного сектора належать: морські та річкові порти, аеропорти, залізниці, електромережі, газо- та нафтопроводи, магістральні телекомунікаційні мережі, склади стратегічних запасів. Державні підприємства також можуть надавати послуги в сфері наукової діяльності, основної освіти, пошти [6]. Проте, останнім часом у країнах Європи простежується тенденція до відмови від державної участі в суспільно-корисних сферах. Державні підприємства, які надають подібні послуги, включаються у загальний процес приватизації. Однак такі підприємства підпадають під більш суворий режим регулювання з боку держави. А це, у свою чергу, знижує ефективність приватизації. Так, у Великобританії залізниця була приватизована приватним підприємством Railtrack, яке через надмірне державне регулювання та обмеження повноважень власників збанкрутувало.

Отже, в більшості випадків розміри державного сектора вважаються оптимальними не за рахунок їх економічної ефективності, а завдяки ефективному виконанню суспільно-корисних функцій.

Типовим прикладом другого підходу, який зорієнтований на чітке обмеження кількості державних підприємств, є Нова Зеландія. Держава є власником 18 підприємств (State-owned enterprises, SOE). Крім того, у Новій Зеландії відома значна кількість державних організацій, які виконують виключно соціальні функції. Частина цих організацій має статус державних компаній, їх ще називають компанії "корони" (crown-owned companies, CROC). Такий поділ державних підприємств на 2 види не випадковий.

SOE – підприємства, діяльність яких має виключно комерційний характер, а соціальні функції вони можуть здійснювати на підставі попередньої домовленості з державними органами і на умовах повної оплати наданих послуг з державного бюджету. Тобто, SOE за будовою аналогічні звичайним приватним підприємствам. У склад SOE входять підприємства, які законодавством країни визнані стратегічними. Зокрема, до SOE входять підприємства наступних галузей: енергетика; земле- і природокористування (land and environment, зокрема підприємства, які надають метеорологічні послуги, контроль за продуктами тваринництва, фермерське господарства тощо); послуги та інфраструктура (наприклад, освіта – Learning Media Ltd); комунікації (наприклад, пошта – New Zeland Post).

Дещо інше призначення мають підприємства "корони" – CROC. Вони, в першу чергу, мають виконувати покладені на них соціальні функції, а різноманітні економічні вимоги, такі як ведення беззбиткової діяльності, не є обов'язковими. До підприємств "корон" належать аеропорти, "Радіо Нової Зеландії", телебачення (70 % ринку) та деякі інші [7].

Отже, розмір сектора державних підприємств в Новій Зеландії оптимізований: SOE є комерційно зорієнтованими і приносять державі прибуток, а CROC виконують покладені на них соціальні функції. Одним з головним чинників, які визначають ефективність державних підприємств, є їх правова форма. На прикладі країн Західної Європи можна виділити три основні типи державних підприємств:

1. Державні підприємства, які не мають статусу юридичної особи. Вони не мають вагомої самостійності, їх діяльність безпосередньо управляється органами державної влади (Італія, Франція, Великобританія). Країни Західної Європи поступово відмовляються від використання такої правової форми державних підприємств через її неефективність.
2. Державні підприємства, які мають статус юридичної особи. Єдиним їх учасником виступає держава, вони є більш самостійними, а їх діяльність регулюється як загальними, так і спеціальними правовими нормами (Великобританія, Франція, Італія). Кількість цих підприємств також постійно зменшується внаслідок їх приватизації.
3. Господарські товариства, що контролюються державою (Франції). Держава або підконтрольна державі структура є переважаючим (в багатьох випадках єдиним) акціонером.

Остання правова форма є найбільш поширеною в Україні, оскільки більшість державних підприємств є ВАТ.

Для організації контролю за діяльністю державних підприємств використовуються різноманітні форми. Зокрема, в одних країнах сформувалась багаторівнева система управління державним сектором, у межах якої держава здійснює контроль через спеціальні управляючі компанії. Для інших країн, навпаки, характерним є безпосередня участь органів державної влади в управлінні такими підприємствами. Дана система контролю за діяльністю державних підприємств є характерною і для України. В Україні стратегічні підприємства контролюються відповідними галузевими міністерствами: Міністерством палива та енергетики, Міністерством промислової політики, Міністерством транспорту і зв'язку тощо.

Останнім часом в Україні прослідковується тенденція до зменшення кількості стратегічних підприємств унаслідок приватизації. Зокрема, у Львівській обл. кількість стратегічних підприємств у 2004 р. зменшилася порівняно з 2000 роком майже у 2 рази (з 39 підприємств до 16). В основному відбулась приватизація підприємств нафтохімічної галузі, машинобудування, приладобудування, добувної промисловості та ін. Дана тенденція, як передбачається, має позитивно вплинути на економіку країни, оскільки в основному ці підприємства були малоефективними. Однак, беручи до уваги значні зловживання під час приватизації, що виявилось після Помаранчевої революції, важлива роль для достовірності визначення фінансового стану підприємств відіграє система їх державного контролю.

Література

1. www.economics.com.ua
2. **Постанова Кабінету Міністрів України** "Перелік підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави", затверджена 26.12.04.
3. www.student.kiev.ua
4. **Яновский К.** Размеры государственного сектора экономики. – Вопросы экономики, 2004, № 8. – С. 25-44.
5. www.oecd.org
6. www.mts.gov.pl
7. www.ccmau.govt.nz

УДК 330.341.2

О.М. Кукушкін – Рівненський державний гуманітарний університет

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ "СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА"

Еволюція тлумачення поняття "стратегія" зарубіжними та вітчизняними науковцями. Виділено структурні елементи та проведено порівняльний аналіз, на основі якого сформульовано авторське визначення даного поняття. Вивчено взаємозв'язок понять "стратегія", "розвиток" та визначено сутність поняття "стратегія розвитку підприємства".

О.М. Kukushkin – Rivne State Humanitarian University

The essence of the enterprise development strategy notion

The evolution of the strategy notion interpretation given by the foreign and domestic authors is investigated. The structural elements of these definitions are distinguished and on the basis of their comparative analysis the author's definition of this notion is formulated. The correlation of the notions of strategy and development is discovered and the essence of the enterprise development strategy notion is defined.